

פרשת משפטים – שני

(כז) וְכִי־יִכַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ

אוֹ אֶת־אִמָּתוֹ בַּשָּׁבֹט וּמֵת בַּשֵּׁלֶטֶן, וַיָּמוּת, תַּחַת יְדֵי נָקָם יָנֻקָּם:

וְיָדִיעַ אֶת־דָּנָא, יִתְדָן.

ש"י א וכי יכח איש את עבדו או את אמתו: בעבד כנעני הכתוב מדבר או אינו אלא בעברי תלמוד לומר כי כספו הוא מה כספו קנוי לו עולמית אף עבד הקנוי לו עולמית והרי היה בכלל מכה איש ומת אלא בא הכתוב והוציאו מן הכלל להיות נדון בדין יום או יומים שאם לא מת תחת ידו ושהה מעת לעת פטור: בשבט: כשיש בוכדי להמית הכתוב מדבר או אינו אפלו אין בו כדי להמית תלמוד לומר כישראל ואם באכן יד אשר ימות בה (או בכלי עץ יד גי' רא"ס) הכהו והלא דברים ק"ו ומה ישראל חמור אין חגיב עליו אא"כ הכהו בדבר שיש בו כדי להמית ועל אכר שהוא כדי למות בהכאה זו עבד הקל לא כ"ש: נקם ינקם: מיתת סוף וכן הוא אמר חרב נוקמת נקם ברית:

(כח) אֶךְ אִם־יוֹם או יומים

יַעֲמֹד לֹא יָקָם כִּי כִסְפוֹ הוּא:

כא ברם אם יומא או תרין יומיו, יתקנים לא יתדן, ארי כספיה הוא.

ש"י א אך אם יום או יומים יעמד לא יקם: אם על יום אחד הוא פטור על יומים לא כ"ש אלא יום שהוא כיומים ואיזה זה מעת לעת: לא יקם כי כספו הוא: הא אחר שהכהו אף על פי ששהה מעת לעת קודם שמת חייב:

(כב) וְכִי־יִנָּצוּ אַנְשִׁים וַנִּגְפוּ

אִשָּׁה הָרָה וַיִּנָּצוּ יִלְדֶּיהָ וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן עָנּוּשׁ יַעֲנֹשׁ כַּאֲשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בַּפְּלִיִּם:

כב וארי ינצון גברין, וימחון אתתא מעדיא ויפקון ולדהא, ולא יהי, מותא אתגבאה יתגבי, כמא דישוי עלוהי בעלה דאתתא, ויחיו, מממר דינא.

ש"י א וכי ינצו אנשים: זה עם זה ונתכונן להכות את חברו והכה את האשה: ונגפו: אין נגיפה אלא לשון דחיפה והכאה כמו פן תגורו באבן רגלך. ובטרם יתנגפו רגליכם. ולאבן נגף: ולא יהיה אסון: באשה: ענוש יענוש: לשלם דמי ולדות לבעל שמיין אותה כמה הייתה ראויה להמכר משוק להעלות בדמיה בשביל הריונה: ענוש יענוש: יגבו ממנו ממון כמו ועשו אותו מאה כסף: כאשר ישית עליו וגו': כשיתבענו הבעל בכ"ד להשית עליו ענוש על כך: ונתן: המכה דמי ולדות: בפללים: על פי הדנינים:

(כג) וְאִם־אִסּוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה

כג ואם מותא, יהי ותחיו נפשא, חלה נפשא.

ש"י א ואם אסון יהיה: באשה: ונתת נפש תחת נפש: רבותינו חולקים בדבר יש אומרים נפש ממש ויש אומרים ממון אבל לא נפש ממש שהמתכונן להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה ומשלם לירשיו דמי כמו שהיה נמכר בשוק:

(כד) עֵין תַּחַת עֵין שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רֶגֶל:

כד עינא חלה עינא, שנא חלה שנא, ידא חלה ידא, רגלא חלה רגלא.

ש"י א עין תחת עין: סמא עין חברו נותן לו דמי עינו כמה שפחתו דמי למכור בשוק וכן כלם ולא נטילת אכר ממש כמו שדרשו רבותינו בפ' החובל:

(כה) כוּיָהּ תַּחַת כוּיָהּ פָּעַע

כה כוואה חלה כוואה, פדא חלה פדא, משקופי, חלה משקופי.

ש"י א כויה תחת כויה: מכות אש ועד עכשיו דבר בחבלה שיש בה פחת דמים ועכשיו בשאין בה פחת דמים אלא צער כגון כוואו בשפוד על צפרניו אומדים כמה אדם כיוצא בזה רוצה לטול להיות מצטער כך: פצע: היא מכה המוציאה דם שפצע את בשרו נפר"דור בלע"ז הכל לפי מה שהוא אם יש בו פחת דמים נותן נזק ואם נפל למשכב נותן שכת ורפוי ובשנת וצער. ומקרא זה יתר הוא ובהחובל דרשוהו רבותינו לחיב על הצער אפלו במקום נזק שאע"פ שנותן לו דמי ידו אין פוטין אותו מן הצער לומר הואיל וקנה ידו יש עליו לחתכה בכל מה שירצה אלא אומרים יש לו לחתכה בסם שאינו מצטער כל כך וזה חתכה בכרזל וצער: חבורה: היא מכה שהדם נצרך בה ואינו יוצא אלא שמאדים הבשר כנגדו לשון חבורה טק"א בלע"ז כמו ונמר חבורבורתי ותרגומו משקופי ל' חבטה בטדור"א בלע"ז וכן שדופות קדים שקיפן קודם חבורות ברוח. וכן על המשקוף על שם שהדלת נוקש עליו:

(כו) וְכִי־יִכַּח אִישׁ אֶת־עַיִן עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עַיִן אִמָּתוֹ וְשַׁחַתָּהּ לַחֲפָשִׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת עֵינָיו:

כו וארי ימחי גבר ית עינא דעבדיה, או ית עינא דאמתייה ויחבלנה: לבר חורין יפטרינה, חלה עיניה.

ש"י א את עין עבדו: כנעני אבל עברי אינו יוצא בשן ועין כמו שאמרנו אצל לא תצא כצאת העבדים: תחת עינו: וכן בכ"ד ראשי אברים אצבעות הידים והרגלים ושתי אוננים והחוטם וראש הגויה שהוא גיד האמה. ולמה נאמר שן ועין שאם נאמר עין ולא נאמר שן הייתי אומר מה עין שנברא עמו אף כל שנברא עמו והרי שן לא נברא עמו. ואם נאמר שן ולא נאמר עין הייתי אומר אפי' שן תינוק שיש לה חליפין לכך נאמר עין:

(כז) וְאִם־שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן אִמָּתוֹ יִפֹּל לַחֲפָשִׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת שֵׁנּוֹ:

כז ואם שנא דעבדיה או שנא דאמתייה, יפיל לבר חורין יפטרינה, חלה שניה.

(כח) וְכִי־יִנָּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וּמֵת סָקוֹל יִסְקֹל הַשׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשׁוֹר נָקִי:

כח וארי יגח תורא יגח גברא או ית אתתא, וימות אתרגמא יתרגים תורא, ולא תאכיל ית בסריה, ומריה דתורא, יהי זכא.

ש"י א וכי יגח שור: אחד שור ואחד כל בהמה וחיה ועוף אלא שדבר הכתוב בהווה: ולא יאכל את בשרו: ממשמע שנא' סקול יסקל השור איני יודע שהוא נבלה ונבלה אסורה באכילה אלא מה ת"ל ולא יאכל את בשרו שאפלו שחטל לאחר שנגמר דינו אסור באכילה בהנאה מנין ת"ל ובעל השור נקי כאדם האומר לחברו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום וזה מדרשו. ופשוטו כמשמעו לפי שנאמר במועד וגם בעליו יומת הצדק לומר בתם ובעל השור נקי:

(כט) וְאִם שׁוֹר נִנָּח הוּא מִתְמַל שְׁלִשִּׁים וְהוּעֵד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהָמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשׁוֹר יִסְקֹל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת:

כט ואם תור נגח הוא מאתמלי ומדקמוהי, ואתסהד במריה ולא נטריה, ויקטול גבר, או אתא תורא, יתרגים, ואף מריה, יתקטיל.

ש"י א מתמול שלשום: הרי שלש נגיחות: והועד בבעליו: ל' התראה בעדים כמו העד העיד בנו האיש: והמית איש וגו': לפי שנאמר כי יגח אין לי אלא שהמיתו בנגיחה. המיתו בנשיכה. דחיפה. ובעיטה מנין. ת"ל והמית: וגם בעליו יומת: בידי שמים. יכול בידי אדם ת"ל מות יומת המכה רוצח הוא על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו:

(ל) אִם־כֹּפֶר יוֹשֵׁת עָלָיו וְנָתַן פְּדִיָּו נִפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹשֵׁת עָלָיו:

ל אם כופר יושת עליו: ל' אם ממון, ישוון פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו:

ש"י א אם כופר יושת עליו: אם זה אינו תלוי והרי הוא כמו אם כסף תלוה לשון אשר זה משפטו שישיתו עליו ב"ד כופר: ונתן פדיון נפשו: דמי נזק דברי רבי ששמעאל. ר"ע אומר דמי מזיק:

(לא) אוֹרֶבֶן יִגַּח אוֹ־בֵת יִגַּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ:

לא או לבר ישראל יגח תורא, או לבת ישראל יגח כדינא הדין, יתעביד ליה.

ש"י א או בן יגח: בן שהוא קטן: או בת: שהיא קטנה לפי שנאמר והמית איש או אשה יכול אינו חייב אלא על הגדולים ת"ל או בן יגח וגו' לחיב על הקטנים כגדולים:

(לב) אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשׁוֹר אוֹ אִמָּה בֶּסֶף | שְׁלִשִּׁים שֶׁקֶלִים יִתֵּן לֵאדֹנָיו וְהַשׁוֹר יִסְקֹל:

לב אם לעבדא יגח תורא, או לאמתא כספא תלתין סלעין, יתין לרבוניה, ותורא, יתרגים.

ש"י א אם עבד או אמה: כנעניים: שלשים שקלים יתן: גזרת הכתוב הוא בין שהוא שור: אלה בין שאינו שור אלא דינר והשקל משקלו ד' והובים שהם חצי אונקיא למשקל הקשר של קלוגי"א:

(לג) וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכַּרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יִכְסֹנוּ וַנִּפְל־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר:

לג וארי יפתח גבר גוב, או ארי יכרי גבר גוב ולא יכסניה: ויפול תמן תורא, או חמרא.

ש"י א וכי יפתח איש בור: שהיה מכוסה וגלהו: או כי יכרה: למה נאמר אם על הפתיחה חייב על הכריה לא כל שכן אלא להביא כורה אחר כורה שהוא חייב: ולא יכסנו: הא אם כסוהו פטור ובחופר ברשות הרבים דבר הכתוב: שור או חמור: הוא הדין לכל בהמה וחיה שכתב מקום שנא' שור וחמור אנו למדין אותו שור שור משבת שנאמר למען ינוח שורך וחמורך מה להלן כל בהמה וחיה כשור שהרי נאמר במקום אחר וכל בהמתך אף כאן כל בהמה וחיה כשור ולא נאמר שור וחמור אלא שור ולא אדם חמור ולא כלים:

(לד) בַּעַל הַבּוֹר יִשְׁלֹם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעְלָיו וְהָמַת יִהְיֶה לוֹ:

לד מריה דגבא ישלים, כספא יתיב למרוהי: ומיתא, יהי דיליה.

ש"י א בעל הבור: בעל התקלה אע"פ שאין הבור שלו שעשאו ברשות הרבים עשאו הכתוב בעליו להתייב עליו בנזקיו: כסף ישיב לבעליו: ישיב לרבות שוה כסף ואפלו סבין (והא דחייב מיטב שדוה וכתב רש"י שנתקן מן העדות תרין בנזמ' דפ"ק דק"ב רב ההא בריה דרב והושע דהוה אם בא לנכות קרקע אבל מטלטלי כל מילי מיטב הוא דאי לא מוזקן ההא מוזקן ההא): והמת יהיה לו: לנזק שמין את הנבלה ונוטלה בדמים ומשלם לו המזיק עליה תשלומי נזקו:

(לה) כִּי יִנָּבֵא־אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׁה וַיִּטְבְּחוּ אוֹ מָכְרוּ חֲמִשָּׁה בָּקָר וְשִׁלְם תַּחַת הַשׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה:

לה וארי ינבא שור או שוה, ויטבחו או מכרו חמשה בקר, וישלם תחת השור וארבע צאן תחת השוה.

ש"י א נודע: או לא היה תם אלא נודע כי שור נגח היום ומתמול שלשום הרי ג' נגיחות: שלם ישלם שור: נזק שלם: והמת יהיה לו: לנזק ועליו ישלם המזיק עד שישתלם נזק כל נזקו:

(לו) כִּי יִנָּבֵא־אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׁה וַיִּטְבְּחוּ אוֹ מָכְרוּ חֲמִשָּׁה בָּקָר וְשִׁלְם תַּחַת הַשׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה:

לו וארי ינבא שור או שוה, ויטבחו או מכרו חמשה בקר, וישלם תחת השור וארבע צאן תחת השוה.

ש"י א אם נודע: או לא היה תם אלא נודע כי שור נגח היום ומתמול שלשום הרי ג' נגיחות: שלם ישלם שור: נזק שלם: והמת יהיה לו: לנזק ועליו ישלם המזיק עד שישתלם נזק כל נזקו:

(לז) אִם־הַמִּצָּא תִּמְצָא בִּידּוֹ הַנִּגְנָבָה מִשׁוֹר עַד־חֲמוֹר עַד־שֶׁה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלֹם:

לז וארי יגבא תורא, או אמר, ויכסניה תורין, וישלם חלה תורא, ויפול חזין: על חד תרין, ישלים.

ש"י א אם המצא תמצא בידו: ברשותו שלא טבח ולא מכר: משוה עד חמור: כל דבר בכלל תשלומי כפל בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים שהרי נאמר במקרא אחר על שוה על שלמה על כל אבדה וגו' ישלם שנים לצהו: חיים שנים ישלם: ולא ישלם לו מתים אלא חיים או דמי חיים: